

ІНТЕГРАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАННЯ, ВИКЛАДАННЯ І УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ В УКРАЇНІ

Красовська О. О., Колесник Н. Є., Красовська О. О.

ВСТУП

На зламі ХХ–ХХІ століття під впливом соціально-економічних перетворень у суспільному житті система вищої освіти України зазнала змін ціннісних орієнтацій, що спонукає до перегляду існуючих і пошуку нових шляхів та методів формування майбутніх фахівців у різних галузях життя. У сучасних умовах інтеграції світових освітніх систем вивчення міжнародного досвіду є надзвичайно важливим для України. Відсутність належної національної стратегії глобалізації освіти призводить до низького обсягу експорту освітніх послуг, неналежних темпів розвитку міжнародних освітніх програм і, відповідно, ускладнює ефективну інтеграцію вітчизняної освіти до загальноєвропейського та світового освітнього простору. Враховуючи, що багатоманіття культур, традицій, особливостей освітніх систем, є значним надбанням країн Європейського Союзу, першочерговим завданням є їх взаємозбагачення, а також стимулювання розвитку національних культур держав-членів Європейського Союзу¹.

Сучасній царині культури і мистецтва в Україні потрібні дизайнери-професіонали – компетентні, творчі, комунікабельні, з особливою системою ціннісних орієнтирів, із глибоким інноваційним професійним мисленням, високою фаховою культурою, духовністю; ерудовані, толерантні, гуманні. Дизайнер повинен бути і митцем професіоналом, і високоосвіченою людиною, справжнім представником творчої еліти. Вони повинні вміти аналізувати ринкову ситуацію та нові тенденції у дизайні, мати знання національних традицій для генерування актуальних дизайн пропозицій, проектувати і створювати дизайн-об'єкти різноманітного призначення: поліграфічну, рекламну продукцію, веб-, медіадизайн та іншу. Актуальність проблеми підкреслюється не лише суспільним попитом на творчих, компетентних дизайнерів, посиленою потребою особистості у професійному зростанні та самореалізації, але, насамперед, і необхідністю вироблення

¹ Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник. Рівне : Овід. 2012. 35 с.

стратегії і тактики професійної підготовки майбутніх дизайнерів на основі застосування кращого міжнародного досвіду, інноваційних технологій як наукового обґрунтування підвищення якості професійної підготовки фахівців у галузі культури і мистецтва.

Удосконалення вищої дизайн-освіти є лейтмотивом сучасних вітчизняних стратегій, таких як «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки»², «Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції» (2015)³, «Концепція підготовки майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри» (2018)⁴, «Стратегія розвитку дизайн-освіти в повоєнній Україні: трансдисциплінарний підхід» (2023)⁵, розвідок, зокрема в аналітичному дослідженні «Сучасний стан дизайнерської освіти в Україні» (2018)⁶, «Дизайн-освіта майбутніх фахівців: проблеми та перспективи» (2022)⁷ та інших джерел. Система вищої дизайн-освіти є стратегічно важливою умовою сталого розвитку сучасного суспільства в Україні, забезпечення культурного, соціального розвитку та економічного зростання нашої держави. Заклади вищої технічної та мистецької освіти покликані сформувати інноваційно та креативно мисляче покоління дизайнерів, яке має відповідні фахові знання і компетентності, здатне ефективно діяти у сучасному мінливому світі. Вища дизайн-освіта повинна бути якісною, наращувати інтелектуальний

² Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki>

³ Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції. Збірник матеріалів Міжнародної науково-методичної конференції професорсько-викладацького складу і молодих учених в рамках VIII Міжнародного форуму «Дизайн-освіта 2015», м. Харків, 15–16 жовтня 2015 року / За загал. ред. Даниленка В.Я. Харків: ХДАДМ, 2015. 220 с.

⁴ Алексеева С. Концепція підготовки майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри. Науковий вісник інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка. 2018. № 17. С. 22–26.

⁵ Мигаль С., Мигаль В., Мигаль Г. Стратегія розвитку дизайн-освіти в повоєнній Україні: трансдисциплінарний підхід. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Архітектура»*. № 2 (10). 2023. С. 119–129.

⁶ Авер'янова Н., Гук Л. Сучасний стан дизайнерської освіти в Україні. *SWorld Journal*. 2018. № 11. Частина 5. С. 93–97.

⁷ Дизайн-освіта майбутніх фахівців: проблеми та перспективи. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Полтава. Видавництво Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка 2022. 100 с.

капітал особистості фахівця в галузі культури і мистецтва, спрямовувати його до нових ідей, самостійності, професійної творчості.

Вплив глобалізаційних освітніх процесів на сучасному етапі розвитку держави досліджено у працях провідних вітчизняних учених: А. Гальчинського, В. Лугового, В. Кременя, Є. Марчука, П. Сауха. Функціонування та розвиток регіональних систем освіти вивчали М. Дарманський, Г. Єльнікова, Л. Ващенко, П. Третьяков. Здобутки та особливості механізмів управління системами освіти найбільш розвинених країн відображено у працях Н. Абашкіної, І. Зязюна, О. Локшиної, М. Лещенко, В. Лугового, І. Тараненка, Б. Мельниченка, І. Ковчиної, А. Власюка, С. Калашнікової, В. Олійника, В. Медведя, С. Майбороди, К. Корсака, Ж. Таланової.

Різнобічні тенденції розвитку дизайн-освіти в Україні та зарубіжних країнах розглянуто в наукових працях С. Алексєєвої, С. Лінди, С. Мигалія, І. Диди, Т. Казанцевої, В. Орлова, О. Фурси. Особливості проектування змісту та процесуальної частини професійної підготовки майбутніх дизайнерів всебічно висвітлено в дослідженнях В. Орлова, Л. Оружої, О. Трошкіна, О. Фурси, С. Чирчика. Аналіз наукових джерел з теми дослідження вказує на відсутність комплексного вивчення трансферності навчання, викладання і управління вищою дизайн-освітою в Україні, поєднання академічного й практичного профілю навчання.

1. Аналіз сучасних тенденцій навчання, викладання і управління системою вищої освіти в країнах Європейського Союзу

Відкриті ринки праці, право громадян на вільне пересування в межах території Європейського Союзу з метою навчання чи працевлаштування створюють підґрунтя для визначення і формування знань, умінь, навичок, компетенцій та кваліфікацій, які б були універсальними для всіх країн європейського Союзу, стверджує В. Луговий⁸. Дослідження освітніх систем країн Європейського Союзу, представлене П. Кухарчуком⁹ спрямоване на виявлення сутності, головних напрямів та чинників, що зумовлюють спільні та відмінні риси у функціонуванні та розвитку освіти країн Європейського Союзу, дозволить:

- визначити майбутні стратегічні цілі освітніх систем, враховуючи спільні риси та національне різноманіття;
- визначити нові правові європейські нормативи, основні вміння, які необхідно набути з метою здійснення навчання впродовж усього життя;

⁸ Луговий В. І. Становлення безперервної освіти в країнах економічного співробітництва і розвитку. *Вища освіта України*. 2008. № 4. С. 7–9.

⁹ Кухарчук П. Управління освітою в країнах Європейського Союзу. *Теорія та методика управління освітою*. № 8. 2012. С. 22.

- пристосувати європейські формальні та неформальні системи освіти до потреб суспільства, що ґрунтуються на компетентностях, та спрямувати на розвиток особистісної мотивації, критичного мислення та вміння вчитися;

- удосконалити розвинені освітні системи та розробити нові диференційовані стратегії;

- зберегти прозорість та взаємне визнання дипломів та свідоцтв про освіту, незважаючи на неоднорідність окремих освітніх систем на території Європейського Союзу.

Європейський простір вищої освіти є багатомірним і динамічним, він системно та гнучко реагує на виклики щодо розвитку вищої освіти, актуалізуючи та підтримуючи відповідні тенденції та процеси. Пріоритет розвитку вищої освіти «Навчання та викладання: актуальність та якість» був доданий до пріоритетів розвитку у 2015 році. Віднесення цього пріоритету до вимірів розвитку Болонського процесу фактично засвідчило легалізацію запровадження у Європейський простір вищої освіти парадигми «Вдосконалення викладання та навчання». Орієнтація вищої освіти України на сучасні тенденції в країнах Європейського Союзу спонукає до імплементації фундаментальних засад представлених у дослідженнях українських вчених С. Калашнікової¹⁰, В. Лугового та Ж. Таланової¹¹:

- студентоцентроване навчання, яке розкривають через такі характеристики: роль викладача як фасилітатора у навчанні; активна роль студента у навчанні; фокусування на самостійності, автономності, відповідальності студента у процесі навчання;

- розподіл відповідальності між викладачем і студентом;

- забезпечення зв'язку між дослідженням та викладанням;

- використання активних методів навчання: викладання у малих групах;

- навчання, орієнтоване на вирішення проблеми;

- колегіальне навчання;

- партнерське навчання, орієнтоване на залучення громади;

- викладання як колективний процес і відповідальність: спільні програми, проєктні команди, авторські колективи, взаємодія між різними підрозділами; ресурсномісткі підходи до навчання та викладання; цифрове навчання; системні рішення щодо підтримки студентів.

¹⁰ Вдосконалення викладання у вищій освіті: теорія та практика: монографія /за наук. ред. С. Калашнікової. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. 2023. С. 12.

¹¹ Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: монографія /за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ: Ін-т вищої освіти НАПН України. 2020. 220 с.

– трансформації в управлінні: зміна ролей у викладанні та навчанні; підвищення вагомості централізованих структур і рішень.

Основні напрями запровадження освітніх інновацій у вищій школі на достатньому рівні опрацьовано в зарубіжній педагогічній літературі. Так, на думку британського освітянина Г. Сілвера, типологія освітніх інновацій може містити такі складові:

– індивідуальні та групові інновації, пов'язані з потребами студентів і професійними очікуваннями;

– інновації, пов'язані з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;

– ініціативи, пов'язані з вивченням певних дисциплін та схвалені галузевими асоціаціями роботодавців; неформальна співпраця між фахівцями споріднених інститутів;

– інновації, пов'язані з реформуванням змісту навчальних програм, зокрема запровадження кредитно-трансферної системи з новою системою оцінювання як відповідь на зміну змісту навчальних дисциплін і посилення міждисциплінарної взаємодії;

– інституційні ініціативи, зокрема політика прийняття рішень щодо широкого спектру питань, професійного розвитку викладачів, залучення менеджерів до оцінки рівня розвитку системи якості освіти;

– системні ініціативи, включаючи створення нових освітніх інститутів; фінансування системних змін, що сприяє підвищенню рівня професійних умінь і навичок викладачів; розроблення національних схем використання цифрових технологій; створення груп просування інновацій;

– інновації у сфері оцінювання і моніторингу якості освітніх послуг¹².

Ефективне використання наявних освітніх ресурсів, індивідуалізація навчання та його інтернаціоналізація, а також розвиток зв'язків між освітою, наукою, мистецтвом та економікою є невід'ємним елементом освіти, що веде до досягнення раніше визначеного профілю випускника.

2. Стратегічні візії закладів вищої освіти України та країн Європейського Союзу у сфері підготовки майбутніх дизайнерів

Стратегія у сфері навчання студентів закладів мистецької та дизайн-освіти в країнах Європейського Союзу спрямована на виявлення та розвиток талантів молодих творців та зміцнення потенціалу для створення нових культурних цінностей у сфері образотворчого мистецтва та дизайну з урахуванням потреб сучасного суспільства. Проаналізуємо стратегічні візії закладів вищої освіти, що провадять

¹² Silver H. Managing to Innovate in Higher Education. *British Journal of Educational Studies*. Vol. 47. 1999. P. 146.

підготовку майбутніх дизайнерів на прикладі Арт Академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі, Львівської національної академії мистецтв, Національного університету «Львівська політехніка» (Україна), Академії мистецтв імені Євгеніуша Гепперта у Вроцлаві, Академія образотворчих мистецтв імені Владислава Стржемінського в Лодзі та Польсько-Японської академії комп'ютерних наук у Варшаві (Республіка Польща).

Підтримання високої якості навчання та розвиток методів навчання, доступ до останніх технологічних досягнень та постійно модернізованої інфраструктури, а також участь у дослідницькій роботі є одними з пріоритетів, які надають випускникам цих мистецьких і технічних закладів освіти знання та вміння, які гарантують їм високу кваліфікацію за творчу роботу в галузі дизайну та образотворчого мистецтва.

Метою навчальної роботи польських закладів вищої освіти є формування у студентів відкритого ставлення, готовності до інноваційного та творчого використання отриманих знань і досвід соціального діалогу через творче самовираження та потенціал навичок, необхідних для покращення життя в суспільстві, яке постійно розвивається і трансформується. Вбачаємо співзвучність з принципами реалізації Стратегії розвитку Арт академії сучасного мистецтва сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі визначено: інноваційність, системність та безперервність освіти, фаховість, науковість, корпоративне партнерство, економічна ефективність діяльності¹³.

Проведення науково-дослідної та художньої діяльності, проектних реалізацій, вносячи вагомий внесок у сферу викладання, підвищуючи потенціал кадрів. Завдання Академії мистецтв імені Євгеніуша Гепперта у Вроцлаві – поєднувати викладацьку діяльність з культурною, популяризувати університет в регіоні, в країні та за кордоном, надаючи значення взаємодоповнюваності в процесі прийняття рішень Академією важливий академічний і культурний центр¹⁴.

Освіта високого рівня, яка забезпечує випускникам знання та навички, необхідні для початку творчої діяльності, професійної чи наукової кар'єри, а також адаптації до динаміки змін, що відбуваються в середовищі є результатом прийнятих стратегічних цілей відповідає засадничим підходам Болонського процесу і передбачає:

¹³ Стратегія та перспективні напрями розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності Арт академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі на період з 2021 по 2026 р.р. URL: <https://mixmd.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/strategiya-rozvytku-art-akademiyi-na-2021-2026-rr.pdf>

¹⁴ Misja, Wizja I Strategia Rozwoju Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu na lata 2022–2030. URL: https://bip.asp.wroc.pl/uploads/files/Misja_Wizja_Strategia_ASP%20we%20Wroc%C5%82awiu.pdf

– індивідуалізацію навчального процесу, засновану на методиці навчання та організації занять, що дозволить студентам повною мірою використовувати потенціал закладу дизайн-освіти в залежності від їхніх талантів та вподобань;

– підвищення гнучкості у побудові освітньої програми студента;

– реалізація моделі навчання у відносинах «викладач-студент» як цінності мистецької освіти при впровадженні дидактичних інновацій, у тому числі форм міждисциплінарного співробітництва, що дозволяє розвивати компетентності, пов'язані з командною роботою;

– створення нових галузей навчання, у тому числі міждисциплінарних, на основі збалансованих обмежень, які гарантують збереження якості освіти та подвійних дипломів у співпраці з іншими академічними центри;

– підготовка студента до виходу на ринок мистецьких професій та на ринок праці через нові навчальні модулі та співпраця із зовнішніми партнерами в рамках реалізації навчальної програми для створення реального робочого середовища;

– посилення та розширення співпраці із зовнішніми суб'єктами у сфері просування студентів та досягнення в результаті реалізації дидактичної програми разом із їх комерціалізацією як формою ознайомлення студента з реальними економічними відносинами;

– проведення заходів, що підвищують активність і розкривають творчий потенціал студентів і організація заходів щодо популяризації їхніх творчих досягнень;

– стимулювання підвищення активності студентів шляхом підтримки діяльності наукових гуртків, студентських галерей та заходи, ініційовані студентами, а також широка співпраця зі студентським самоврядуванням та урядом докторантів;

– отримання високих акредитаційних балів;

– інклюзія людей з особливими потребами, які мають мистецькі таланти, особливо з вадами слуху або руху, ідентифікація себе як групи, якій адресовано пропозицію навчання та інших форм мистецької освіти;

– побудова стосунків з випускниками через спільні ініціативи та з зовнішнім середовищем на цьому шляху встановлення форм навчання в рамках академій першого та третього віку;

– створення почуття спільного прагнення студентів і викладачів через викладацьку роботу, реалізувати прагнення щодо розвитку сфери дизайну та образотворчого мистецтва.

Виходячи з поставлених стратегічних цілей українських та європейських закладів вищої дизайн-освіти, потребують постійного вдосконалення методів навчання, модернізації навчальних програм,

зміцнення та розвитку міжнародних програм обміну, залучення зовнішніх партнерів у педагогічній діяльності мають становити постійний елемент забезпечення якості освіти та мають на меті вдосконалюватися стандарти, що визначають викладацьку діяльність, що проводиться в українських та польських закладах вищої освіти на найвищому рівні. Формування етичного ставлення до студента, спрямування його чутливості до важливих проблем сучасної дійсності пов'язані з духом людства та його роллю щодо природного середовища, мають на меті заохочувати до прийняття відповідальності за рішення та творча самореалізація. Майбутнє в соціальному кліматі, економічний розвиток залежить від настрою та манери творчого виразу молодих художників, дизайнерів і творців культури, тому викладацька діяльність за допомогою сучасних засобів має впливати на свідомий, відповідальний, сугестивний і високої художньої цінності, голос нових поколінь adeptів мистецтва і думки дизайну, проголошується Стратегіями: Львівської національної академії мистецтв¹⁵, Національного університету «Львівська Політехніка»¹⁶, Арт академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі¹⁷, Академії образотворчого мистецтва імені Владислава Стржемінського у Лодзі¹⁸, Академії мистецтв імені Євгеніуша Гепперта у Вроцлаві¹⁹, та Польсько-Японської академії інформаційних технологій у Варшаві²⁰.

Створення сприятливого середовища та умов для забезпечення мистецької та наукової діяльності має на меті стимулювати творчу роботу, здійснювану методично, розпочату з метою збільшення джерела знань про стан людини, культуру та суспільство, а також

¹⁵ Стратегія Львівської національної академії мистецтв – 2026. URL: <https://lnam.edu.ua/uk/about/strategija.html>

¹⁶ Стратегія розвитку «Львівська політехніка – 2025». URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2316/strategiya2025.pdf>

¹⁷ Стратегія та перспективні напрями розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності Арт академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі на період з 2021 по 2026 р.р. URL: <https://mixmd.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/strategiya-rozvytku-art-akademiyi-na-2021-2026-rr.pdf>

¹⁸ Misja, wizja, strategia rozwoju Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi na lata 2021–2024. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/151104-strategia%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/151104-strategia%20(1).pdf)

¹⁹ Misja, Wizja i Strategia Rozwoju Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu na lata 2022–2030. URL: https://bip.asp.wroc.pl/uploads/files/Misja_Wizja_Strategia_ASP%20we%20Wroc%C5%82awiu.pdf

²⁰ Strategia Polsko – Japońskiej Akademii Technik Komputerowych na lata 2024-2027 Strategia Polsko – Japońskiej Akademii Technik Komputerowych na lata 2024-2027. URL: https://pja.edu.pl/wp-content/uploads/2024/01/Strategia-Uczelni-2024-2027_2024-01-24_BIP.pdf

процеси та явища, пов'язані з ними. Визначення нових застосувань для наявних знань у сфері візуального мистецтва, які є результатом есе, різноманітні концепції мистецтва та дизайну, це пошуки, що охоплюють форму та значення твору, його каркас інституційні та тенденції мислення, які характерні для творчості окремих художників і дизайнерів, ведуть до новаторських і прогресивних досягнень, що визначають інноваційні напрямки дизайн-діяльності.

Дотримуючись широкого спектру технік і технологій, жанрів, медіа і традицій, проведені фундаментальні дослідження та дослідницько-конструкторські роботи, на додаток до вимірних переваг у формуванні культури, призведуть до отримання подальших ступенів і наукових звань, підвищення студентської та академічної мобільності, обміну досвідом, співпраці з іншими дослідниками в Україні та Польщі й за кордоном на основі міждисциплінарного характеру і глобальний вимір дослідницької діяльності. Вищезазначені цілі означених мистецьких та технічних закладів вищої освіти детально передбачають:

- підвищення якості наукових досліджень, дослідницької роботи та художньо-проектної діяльності;
- комплексне підтвердження ефективності факторів оцінки досягнутих результатів оцінювання якості наукової діяльності;
- розвиток академічної співпраці – спільні проекти з іншими університетами, навчальними закладами, культурними центрами та мистецькими установами в Україні, Польщі та за кордоном;
- підвищення міжнародної позиції університетів через їхню мистецьку, дослідно-конструкторську та видавничу діяльність;
- підтримка наукової діяльності викладачів, у тому числі художньо-конструкторської шляхом набуття міжнародного досвіду під час творчої діяльності;
- сприяння настроям та науковій діяльності у сфері інновацій;
- активізація науково-дослідних проектів за участю вітчизняних та іноземних організацій;
- підтримка внутрішньої та міжнародної діяльності наукових співробітників через програми співфінансування культурної діяльності, у тому числі мистецької та дизайнерської;
- підвищення участі студентів у науково-дослідній роботі та планомірне підвищення її рівня;
- інтернаціоналізація досліджень;
- зосередження на популяризації та комерціалізації результатів наукової роботи, в тому числі художньо-конструкторської роботи викладачів, у співпраці із зовнішніми структурами;

– удосконалення процесу залучення зовнішніх коштів та збільшення кількості отриманих коштів зовнішні гранти на наукові дослідження та мистецьку діяльність;

– публікації на виставках, презентаціях, симпозіумах та у вигляді публікацій з різноманітним характером результатів наукової діяльності, у тому числі художньо-конструкторської²¹.

Що стосується розвитку науково-педагогічного складу та зміцнення його потенціалу, то в рамках змін, що вносяться про якість, усі Академії та Університети дають можливість співробітникам розвиватися науково та здобувати наукові ступені та звання. Ці можливості підтверджуються Стратегіями і установчими документами Львівської національної академії мистецтв²², Національного університету «Львівська Політехніка»²³, Арт академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі²⁴, Академії образотворчого мистецтва імені Владислава Стржеміньського у Лодзі²⁵, Академії мистецтв імені Євгеніуша Гепперта у Вроцлаві²⁶, та Польсько-Японської академії інформаційних технологій у Варшаві²⁷.

Водночас важливі організаційна культура та міжособистісний діалог, участь і прозорість важливі для управління Університетами у цьому контексті. Академії та Університети постійно сприяє розвитку, підвищенню компетенцій та кваліфікації, навчанню та підвищенню освіти своїх співробітників у всіх суміжних сферах з діяльністю, що проводиться в рамках наукової дисципліни, шляхом їх планомірного

²¹ Misja, Wizja I Strategia Rozwoju Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu na lata 2022–2030. URL: https://bip.asp.wroc.pl/uploads/files/Misja_Wizja_Strategia_ASP%20we%20Wroc%C5%82awiu.pdf

²² Стратегія Львівської національної академії мистецтв – 2026. URL: <https://lnam.edu.ua/uk/about/strategija.html>

²³ Стратегія розвитку «Львівська політехніка – 2025». URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2316/strategiya2025.pdf>

²⁴ Стратегія та перспективні напрями розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності Арт академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі на період з 2021 по 2026 р.р. URL: <https://mixmd.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/strategiya-rozvytku-art-akademiyi-na-2021-2026-rr.pdf>

²⁵ Misja, wizja, strategia rozwoju Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi na lata 2021–2024. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/151104-strategia%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/151104-strategia%20(1).pdf)

²⁶ Misja, Wizja I Strategia Rozwoju Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu na lata 2022–2030. URL: https://bip.asp.wroc.pl/uploads/files/Misja_Wizja_Strategia_ASP%20we%20Wroc%C5%82awiu.pdf

²⁷ Strategia Polsko – Japońskiej Akademii Technik Komputerowych na lata 2024–2027 Strategia Polsko – Japońskiej Akademii Technik Komputerowych na lata 2024–2027. URL: https://pja.edu.pl/wp-content/uploads/2024/01/Strategia-Uczelni-2024-2027_2024-01-24_BIP.pdf

розвитку та вдосконалення у сферах творчої діяльності. Підтримка розвитку академічного персоналу в галузі викладання, дослідження та інтеграції та мобільність та інші сфери професійного розвитку академічного викладача є важливим елементом подальшого розвитку навчального закладу, що впливає з рівня академічного персоналу у світлі викликів, що постійно змінюються. і стратегія в цьому відношенні та передбачає з діяльністю, що проводиться в рамках наукової дисципліни, шляхом їх планомірного розвитку та вдосконалення у сферах творчої діяльності.

Підтримка розвитку академічного персоналу в галузі викладання, дослідження, інтеграції та мобільність, інші сфери професійного розвитку академічного викладача є важливим елементом подальшого розвитку навчального закладу, що впливає з рівня академічного персоналу у світлі викликів, що постійно змінюються і стратегії закладів вищої освіти в цьому напрямку передбачають:

- підтримку академічного персоналу в досягненні повного наукового потенціалу та створення позитивного та інклюзивного академічного середовища;
- планомірне та постійне підвищення наукової кваліфікації співробітників університету;
- розширення можливостей навчання молодих кадрів в докторантурі та перспектив її розвитку;
- підтримку збалансованої політики просування за підтримки відділів кар'єрного зростання академічного персоналу викладачів;
- підтримку розвитку персоналу відповідно до потреб окремих факультетів і галузей навчання, які вони пропонують;
- підвищення працевлаштування в рамках програм візит-професорів та при виконанні занять викладачі блоків, курсів та майстерень, художників з України, Польщі та з-за кордону;
- використання ресурсів інформаційних технологій для підтримки та доповнення навчального процесу та підготовка академічних викладачів до застосування дистанційного навчання в рамках забезпечення освіти;
- використання доступного фінансування в рамках проєктів, конкурсів або стипендій від міністерств, Європейського Союзу та зовнішніх установ.

Основною метою розвитку у сфері просування та інтернаціоналізації буде створення та зміцнення іміджу Академій та Університетів як компетентних, престижних, багатограних, сміливих та унікальних мистецьких чи технічних та дослідницьких університетів. Активізація діяльності щодо популяризації досягнень і успіхів науково-педагогічних працівників зосереджена на розширенні виставкової співпраці

із зовнішніми структурами та установами комунальних та культурних закладів. Промоційна діяльність спрямована на популяризацію університетів у нашому регіоні, Україні, Польщі та за кордоном шляхом організації міжнародних конференцій та симпозіумів, семінарів та фестивалів та участі в освітніх ярмарках та заходах, організованих вітчизняними та іноземними організаціями фізично та через онлайн-платформи Львівської національної академії мистецтв²⁸, Національного університету «Львівська Політехніка»²⁹, Арт академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі³⁰, Академії образотворчого мистецтва імені Владислава Стржеміньського у Лодзі³¹, Академії мистецтв імені Еугеніуша Гепперта у Вроцлаві³², та Польсько-Японської академії інформаційних технологій у Варшаві³³.

Ключовий захід у підвищенні авторитету університету як науково-педагогічної одиниці, і далекосяжний метою буде інтернаціоналізація, реалізована по відношенню до всієї спільноти Академій та Університетів, як на факультетів та до адміністрації університету. Підвищення мобільності студентів, докторантів і співробітників і розробка програм запрошених художників/професорів розширить платформу для обміну досвідом та розвиватиме високоякісну освіту на основі національних та міжнародних стандартів акредитації.

Erasmus – програма обмінів студентів, викладачів та науковців країн-учасниць Європейського Союзу, а також Ісландії, Ліхтенштейну, Македонії, Норвегії, Туреччини. Програма надає можливість навчатися, проходити стажування чи викладати в іншій країні, що бере участь в програмі. У Єврокомісії Erasmus назвали найуспішнішою освітньою

²⁸ Стратегія Львівської національної академії мистецтв – 2026. URL: <https://lnam.edu.ua/uk/about/strategija.html>

²⁹ Стратегія розвитку «Львівська політехніка – 2025». URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2316/strategiya2025.pdf>

³⁰ Стратегія та перспективні напрями розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності Арт академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі на період з 2021 по 2026 р.р. URL: <https://mixmd.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/strategiya-rozvytku-art-akademiyi-na-2021-2026-rr.pdf>

³¹ Misja, wizja, strategia rozwoju Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi na lata 2021–2024. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/151104-strategia%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/151104-strategia%20(1).pdf)

³² Misja, Wizja I Strategia Rozwoju Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu na lata 2022–2030. URL: https://bip.asp.wroc.pl/uploads/files/Misja_Wizja_Strategia_ASP%20we%20Wroc%C5%82awiu.pdf

³³ Strategia Polsko – Japońskiej Akademii Technik Komputerowych na lata 2024–2027 Strategia Polsko – Japońskiej Akademii Technik Komputerowych na lata 2024–2027. URL: https://pja.edu.pl/wp-content/uploads/2024/01/Strategia-Uczelni-2024-2027_2024-01-24_BIP.pdf

програмою Європейського Союзу і важливим інструментом боротьби з молодіжним безробіттям. Терміни навчання і стажування можуть складати від 3 місяців до 1 навчального року.

Зокрема в межах програми Erasmus майбутні дизайнери, які навчаються в Інституті архітектури та дизайну Національного університету «Львівська Політехніка» за участі Центру італійсько-українського співробітництва «Леонардо да Вінчі», Центру міжнародної освіти, Італійського інституту культури в Україні мали нагоду взяти участь у конференції на тему «Створюючи цінність: інклюзія, інновація та сталість» в межах проекту «Щире серце». Учасники ділилися своїм досвідом інноваційних підходів у розвитку архітектури та дизайну, підтримці інклюзивних ініціатив простору офісних приміщень і сталого розвитку.

Підтримка та активізація виставкової та мистецької діяльності в приміщеннях закладів вищої освіти та галереях, виставкових залах і здійснюється у співпраці з партнерами та культурними установами в країні та за кордоном, доповнюється просуванням університету серед потенційних партнерів, включає:

- розширення масштабів співпраці з національними закладами культури, органами місцевого самоврядування та університети;
- підтримка міжнародного мистецького та наукового співробітництва через, серед іншого, організацію конференцій, семінарів, фестивалів та міжнародних симпозіумів;
- пошук нових можливостей для індивідуальних і групових виставок, реалізації мистецьких проєктів та інших можливостей для співробітників університету бути активними за кордоном, наприклад у мистецьких резиденціях, стажуваннях, воркшопах, конференціях та міжнародних симпозіумах;
- участь та просування закладів дизайн-освіти на освітніх ярмарках та заходах, організованих вітчизняними та іноземними організаціями, а також через онлайн-платформи;
- залучення нових партнерів та розвиток існуючої співпраці з університетами-партнерами та мобільність, також з неєвропейськими країнами, у програмі Erasmus+ та за контрактами партнерства;
- розвиток програми Visiting Professor/Visiting Artist, збільшення кількості лекцій та майстер-класів, гостьові лекції визнаних іноземних авторитетів;
- розробка пропозиції навчання у формі спільного навчання з іноземними партнерами;
- розвиток інших форм навчання та навчання в закладах дизайн-освіти, зокрема: як літня школа, магістр курс, резиденція художника, доступна для вітчизняних та іноземних студентів.

Структурно до складу кафедри графічного дизайну Академії мистецтв імені Еугеніуша Гепперта у Вроцлаві входять сім дипломних студій: студія реклами та візуальної інформації, студія листів і видавничих форм, студія книги, студія візуальної ідентифікації, студія графічного дизайну/плакату, студія ілюстрації та студія графічного інтерфейсу. Кафедра також пропонує окремі спеціалізації – електронне видавництво, палітурна справа, управління кольором у поліграфічних процесах, на базі яких провадиться практичне навчання, воркшопи з предметів: «Композиція», «Летеринг і друкарня», «Основи графічного дизайну», «Дизайн знаків», «Прикладний малюнок», «Типографія».

До прикладу, щороку на базі Львівської національної академії мистецтв відбувається графічний Конкурс «Індекс імені Маріуша Казани». Організатором Конкурсу виступає Генеральне Консульство Республіки Польща у Львові. Почесним патронатом Конкурс обійняв Фонд імені Маріуша Казани. Фундатором нагороди є Генеральне Консульство Республіки Польща у Львові. Головною метою встановлення нагороди «Індекс імені Маріуша Казани» є розвиток польсько-української співпраці серед державних навчальних закладів мистецького скерування, обмін контактами між польськими та українськими митцями, сприяння талановитим молодим українським митцям у галузі графічного дизайну³⁴.

Глобальні виклики розвитку вимагають активного залучення наукових результатів і сфер впливу мистецтва та дизайн у стратегічному партнерстві з підприємствами, науковими та культурними установами і соціальний сектор. Поєднуючи досвід і вплив дизайну та образотворчого мистецтва на репрезентацію важливі явища та проблеми, що стосуються сучасних соціальних, кліматичних та економічних питань з досвідом представників бізнесу, їх впливом на формування змін та їх вирішення проблеми, що призводять до бажаних змін і результатів, стають реальними та вимірними.

Польсько-Японська академія інформаційних технологій у Варшаві майже 30 років налагоджує міжнародні ділові, дослідницькі і соціальні зв'язки, напрацьовує традиції співпраці з найкращими ІТ-спеціалістами Польщі та Японії. Серед ділових партнерів Академії: японське агентство з міжнародного співробітництва (JICA) – японська урядова установа, місія якої полягає в підтримці економічного та соціального зростання в країнах, що розвиваються, і сприянні міжнародній співпраці відповідно до критеріїв Офіційної допомоги розвитку (ОПР), встановлених Комітетом сприяння розвитку ОЕСР; Wirtualna Polska (WP) – капітальна група, яку очолює Wirtualna Polska Holding SA, розташована у Варшаві. Її метою є

³⁴ Положення про графічний конкурс імені Маріуша Казани https://lnam.edu.ua/files/Academy/pdf_upload/kazana/CMK-2016.pdf

підготовка послуг, систем і веб-сайтів у сфері електронної комерції, реклами та ЗМІ з використанням новітніх технологій. Нас відрізняє наше спільне прагнення до розвитку та міждисциплінарної співпраці в сферах ІТ, нових медіа, японської культури та управління інформацією.

Здатність створювати знання та передавати їх, накопичувати досвід та здобувати нові навички та їх трансформація в нові продукти та технології, а також спосіб ведення соціального дискурсу визначає про ринковий успіх підприємств і всієї економіки. З огляду на такі припущення, творчість, інновації та підприємництво є віссю дій і методом, що веде до розвитку підприємництва і суспільства, участь в якому створить нові можливості для цього. У той же час інновації стають все більш важливими сфера є соціально складним явищем і пов'язана не тільки зі сферою технічних змін, оскільки відбувається постійне розширення сфери інновацій у сферах послуг, організаційних питань, соціальних явищ та участі візуальне мистецтво відіграє в цьому ключову роль завдяки способу сучасної комунікації та індустрії дизайну.

Інноваційні процеси та процеси, пов'язані з передачею знань, відбуваються в системі зв'язків, що включає науково-дослідницькі мережі: дослідження, підприємства, громадські та місцеві органи влади та громадські ініціативи. Дедалі важливіша роль взаємозалежності між динамікою створення та розвитку інноваційних підприємств наявність спеціалізованих рішень, які також залежать від сфери, в якій заклади вищої освіти проводить науку та дослідження. Тому на цьому шляху мають намір досягти конкурентної переваги над іншими академічними центрами і зміцнювати зв'язки з регіональним, національним і міжнародним середовищем, включаючи:

- використання наукового, в тому числі художньо-конструкторського потенціалу шляхом співпраці із зовнішніми суб'єктами у сфері наукової та викладацької діяльності;
- передачу знань шляхом створення інноваційних рішень та вміння їх трансформувати у нових продуктах, послугах і технологіях, а також у соціологічному впливі;
- збільшення участі закладів вищої дизайн-освіти в економічних і соціальних ініціативах, що потребують певної ролі культуротворчої;
- поширення наукових досягнень та проведення університетської політикою комерціалізації результатів науково-педагогічної діяльності;
- розробка концепцій і технологій для комерційного використання отриманих рішень інвестиційно-економічних проєктів;
- розширення мережі національних, міжнародних та міжвузівських контактів у рамках трансферу знань у бізнес та підвищення мобільності науково-педагогічного персоналу у зв'язку з процесами впровадження;

- широка відкритість до співпраці з бізнесом та формування підприємницьких навичок серед студенти, аспіранти та викладачі;
- популяризація наукових колективів та їх досягнень, консультування, навчання в реалізації інноваційних проєктів;
- створення академічного спін-оффу з використанням елементів наукових знань для створення пропозиції ринку як одного із каналів передачі наукових знань в економічну практику;
- визначення потенційних інвесторів та потреб підприємців-інноваторів, їх визначення уподобання та комерційний потенціал для нових технологічних та продуктових рішень та організаційний (технологія аудиту);
- використання цифрових, інформаційних та комунікаційних технологій для інтеграції наукового процесу, виробництво з суб'єктом господарювання, що дозволяє обмінюватися послугами між авторами інновації та їх одержувачами та бенефіціарами.

Конкретні тактичні цілі, закладені в конкретну Стратегію основних напрямів діяльності закладів вищої дизайн-освіти, окреслити реальні та бажані напрямки їх розвитку, які можуть бути реалізовані у 2024–2030 роках, стають реальними цілями та поетапними кроками підвищення якості освітньої діяльності в Україні та країн учасниць Європейського Союзу.

ВИСНОВКИ

Сформульовані вище наміри та конкретні декларації щодо планів розвитку закладів вищої дизайн-освіти є визначеними принципами поведінки та наміченими шляхами запланованих дій. Виконуючи важливу місію, яку супроводжує сміливе і водночас реалістичне бачення, що визнає реальні потреби та важливі цілі, включені в стратегію дій, повинна здійснюватися з почуттям відповідальності та інтелектуальною дисципліною, сміливістю, властивою експериментальній та науковій діяльності та творчості, а також взаємною повагою та толерантністю в душі сповідуваних, загальнолюдських цінностей для світу науки і мистецтва. Враховуючи, що багатоманіття культур, традицій, особливостей освітніх систем, значним надбанням країн Європейського Союзу, першочерговим завданням є їх взаємозбагачення, а також стимулювання розвитку національних культур держав-членів Європейського Союзу.

Заходи, які забезпечують інтеграцію та трансферність міжнародного досвіду вдосконалення навчання, викладання і управління системою підготовки майбутніх дизайнерів в Україні посприяли останні за часом реформи у низці європейських країн, які уможливили досягнення найвищих освітніх щаблів, включаючи інститути, академії та університети, для випускників закладів дизайн-освіти усіх освітніх рівнів. Вивчення досвіду навчання, викладання, управління та координації цілей

і результатів роботи національних систем освіти Європейського Союзу, як: підтримання високої якості вищої освіти та розвиток методів навчання і викладання, доступ до останніх технологічних досягнень та постійно модернізованої інфраструктури, матеріально-технічної бази закладів вищої освіти, поєднання навчання і дослідження в освітньому процесі, систематичне використання активних форм і методів навчання і викладання, інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових ресурсів, інтернаціоналізація вищої освіти, участь студентів і викладачів у міжнародних обмінах і проєктах, запровадження партнерської взаємодії з громадськістю, роботодавцями, урядовими організаціями, намагання виявляти і впроваджувати найефективніші шляхи досягнення намічених цілей і результатів вищої освіти в Україні, дозволить ефективно реформувати систему вищої дизайн-освіти в нашій країні.

АНОТАЦІЯ

У статті представлено дослідження актуальної проблеми інтеграції міжнародного досвіду вдосконалення навчання, викладання і управління системою вищої дизайн-освіти в Україні. У сучасних умовах значним надбанням країн Європейського Союзу є взаємозбагачення національних культур та імплементація фундаментальних засад вищої освіти: студентоцентрованого навчання; забезпечення зв'язку між дослідженням та викладанням; інтернаціоналізації вищої освіти; використання активних методів навчання; партнерське навчання, орієнтоване на залучення громади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янова Н., Гук Л. Сучасний стан дизайнерської освіти в Україні. *SWorld Journal*. 2018. № 11. Частина 5. С. 93–97. DOI: 10.30888/2663-5712.2022-11-05-092
2. Алексеева С. Концепція підготовки майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри. *Науковий вісник інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2018. № 17. С. 22–26. DOI: 10.32835/2223-5752.2018.17.22-26
3. Вдосконалення викладання у вищій освіті: теорія та практика: монографія / за наук. ред. С. Калашнікової. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. 2023. 255 с. DOI: <https://doi.org/10.31874/TE.2023>
4. Дизайн-освіта: проблеми та перспективи : матеріали III Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., (присвячена міжнародному Дню дизайнера), (11–12 квітня 2018 р., м. Полтава) / уклад. Є.В. Кулик, І.В. Савенко ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2022. 309 с. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/10999>

5. Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції. *Збірник матеріалів Міжнародної науково-методичної конференції професорсько-викладацького складу і молодих учених в рамках VIII Міжнародного форуму «Дизайн-освіта 2015»*. м. Харків, 15–16 жовтня 2015 року / За загал. ред. Даниленка В.Я. Харків: ХДАДМ, 2015. 220 с.
6. Кухарчук П. Управління освітою в країнах Європейського Союзу. *Теорія та методика управління освітою*. № 8. 2012. С. 22–35.
7. Луговий В. І. Становлення безперервної освіти в країнах економічного співробітництва і розвитку. *Вища освіта України*. 2008. № 4. С. 7–9.
8. Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: монографія /за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ : Ін-т вищої освіти НАПН України. 2020. 220 с. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-38-0-2020>
9. Мигаль С., Мигаль В., Мигаль Г. Стратегія розвитку дизайн-освіти в повоєнній Україні: трансдисциплінарний підхід. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Архітектура». № 2 (10). 2023. С. 119–129. <https://doi.org/10.23939/sa2023.02.119>
10. Орлов В. Theoretical foundations of forming future designers' career orientations in the system of art professional education. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*. 2017. № 12. С. 18–28.
11. Оружа Л. Розвиток дизайнерської освіти в світі. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2010. № 7. С. 168–172.
12. Підліснюк В., Рудик І., Кириленко В., Вишенська І., Маслоу-ківська О. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник. Київ: СПД «Ковальчук». 2005. С. 47–48.
13. Положення про графічний конкурс імені Маріуша Казани. URL: https://lnam.edu.ua/files/Academy/pdf_upload/kazana/CMK-2016.pdf
14. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник. Рівне : Овід. 2012. 352 с.
15. Стратегія Львівської національної академії мистецтв – 2026. URL: <https://lnam.edu.ua/uk/about/strategija.html>
16. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki>
17. Стратегія розвитку «Львівська Політехніка – 2025». URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2316/strategiya2025.pdf>
18. Стратегія та перспективні напрями розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності Арт академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі на період з 2021 по 2026 р.р. URL: <https://mixmd.edu.ua/>

wp-content/uploads/2022/08/strategiya-rozvytku-art-akademiyi-na-2021-2026-rr.pdf

19. Фурса О. Проблеми проектування професійної кар'єри майбутніх фахівців із дизайну. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*. 2015. № 10. С. 5-17.

20. Чирчик С. В. Пізнавальний інтерес як методологічний аспект професійного становлення майбутнього дизайнера. *Вища школа*. 2013. № 2. С. 72–79.

21. Misja, wizja, strategia rozwoju Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi na lata 2021–2024. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/151104-strategia%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/151104-strategia%20(1).pdf)

22. Misja, Wizja I Strategia Rozwoju Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu na lata 2022–2030. URL: https://bip.asp.wroc.pl/uploads/files/Misja_Wizja_Strategia_ASP%20we%20Wroc%C5%82awiu.pdf

23. Silver H. Managing to Innovate in Higher Education. *British Journal of Educational Studies*. Vol. 47. 1999. P. 145–156.

24. Strategia Polsko – Japońskiej Akademii Technik Komputerowych na lata 2024–2027 Strategia Polsko – Japońskiej Akademii Technik Komputerowych na lata 2024–2027. URL: https://pja.edu.pl/wp-content/uploads/2024/01/Strategia-Uczelni-2024-2027_2024-01-24_BIP.pdf

Information about the authors:

Krasovska Olha Olexandrivna,

Doctor of Pedagogical Sciences,

Professor at the Department of Theory

and Methods of Primary Education,

Academician Stepan Demianchuk International University

of Economics and Humanities

321, Soborna St, 33024, Rivne, Ukraine

Kolesnyk Nataliia Yevgenivna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Docent,

Associate Professor at the Department of Fine Arts and Design

Zhytomyr Ivan Franko State University,

Velyka Berdychivska St, 10008, Zhytomyr, Ukraine

Krasovska Olesia Olexandrivna,

holder of the second (master's) level of higher education,

Academician Stepan Demianchuk International University

of Economics and Humanities

321, Soborna St, 33024, Rivne, Ukraine